

sufficiens ad hunc effectum, sicut nostra virtualis, quæ æquivalet stricte reali. †

[Statuta distinctione quæ admitti potest inter attributa Dei ad se invicem comparata et ad essentiam divinam relata, inquirendum est an inter se quadam præcellentia differant.

Petes igitur 1° an omnia attributa in Deo sint æqualia.

Resp. 1° si sermo sit de attributis prout sunt a parte rei, ea esse æqualia, non æqualitate positiva quæ peteret realem distinctionem, sed æqualitate negativa, quæ consistit in negatione excessus; sunt enim in re unum et idem.

Resp. 2°, si sermo sit de illis prout a nobis concipiuntur, sub distinctione. Vel considerantur sub ratione entis increati et infiniti, quam transcendentaliter includunt, et sic sunt æqualia; quia hæc ratio, utpote indivisibilis et unica, omnibus æqualiter imbibitur. Vel considerantur sub ratione explicita et per analogiam ad similes perfectiones in creatis, et sic sunt inæqualia secundum quid; quia intellectus, v. g., explicat majores perfectiones quam voluntas, et sic de cæteris.

Petes 2° an Deus et beati faciant etiam distinctionem rationis inter essentiam et attributa

Resp. probabilius negative, quia fundamenta distinctionis ratiocinatæ sunt, partim eminentia rei, partim imperfectio intellectus diversis conceptibus inadæquatis rem attingentis. Deus autem unico intuitu suam eminentissimam essentiam attingit: item et beati, saltem visione beatifica, quia Deum cognoscunt unica et simplicissima specie, nimirum divina essentia gerente vices speciei tam impressæ quam expressæ.

Dixi, *saltem visione beatifica*; quia non videtur repugnare quod beati per cognitionem aliam, quam habent extra Verbum, possint formare diversos conceptus de essentia Dei, et sic formare distinctionem rationis.]

DISSERTATIO III

DE ATTRIBUTIS IN PARTICULARI QUÆ
PERTINENT AD DIVINUM ESSE

[Inter attributa quæ in Deo concipimus, quædam spectant ad ejus esse seu substantiam, quædam ad operationem. Cum prius sit esse quam operari, prius agimus de iis quæ spectant ad esse divinum, deinde de iis quæ spectant ad ejus operationem, ut de scientia, de providentia, etc. Cum vero, docente D. Thoma, I *Contra gentes*, cap. 14, « ad cognitionem Dei oportet uti via remotionis, » seu negationis, removendo scilicet ab ipso imperfectiones creaturarum, potius quam via affirmationis, tribuendo ei divinas perfectiones quas satis capere non valemus, ideo cum S. Doctore a negativis incipimus, et 1° de simplicitate Dei, seu non compositione esse divini, agimus. Unde sit]

ARTICULUS I

De simplicitate Dei.

D. Thomas, q. 3.

[Nota duplicem esse simplicitatem. Una provenit ex potentialitate et defectu, quæ paupertatem et imperfectionem secum affert, et convenit soli materiæ primæ, quæ per se est prope nihil. Altera est quæ procedit ex forma et actu, summam denotans perfectionem et actualitatem. De hac posteriori hic agitur.

Petes 1° an Deus sit corpus.

Ex historia certum est idololatrias Deum, seu potius deos suos corporeos effinxisse, qui idola sua lignea vel marmorea vel aurea, aut solem, lunam, plantas, bruta, aut homines, Jovem, Saturnum, etc., pro diis habuerunt. — Idem error tribuitur Sadducæis, inter Judæos. — Inter

Christianos autem quosdam Ægypti monachos ex Audianorum secta somniasse Deum esse corpus, referunt Socrates, lib. vi *Hist.*, cap. 7, et Sozoménus, lib. viii, cap. 11. An vero ipse Audæus, hujus sectæ auctor, in hunc errorem impegerit, res in ambiguo remanet, aliis affirmantibus, aliis negantibus. — Quid de Tertulliano in hac gravi questione sentiendum acriter inter eruditos decertatur. Probabile est, imo certum nobis videtur, eum non revera sensisse Deum esse corporeum. Dicit quidem, *Contra Praxeam*, cap. 7: « Quis negabit Deum corpus esse, etsi Deus spiritus sit? » Ibidem, cap. 29, docet Deum esse impassibilem, et libro *de Baptismo*, cap. 11, scribit: « Proh! misera incredulitas, quæ denegat Deo proprietates suas, simplicitatem et potestatem! » Porro, impassibilitas et spiritualitas evidenter corporeitatem excludunt. Censendum est ergo eum per corpus intellexisse substantiam, et ita locutum esse, ne Deus ut quoddam ens mere ideale conciperetur. Cæterum omnes norunt Tertullianum sæpe non vocibus communibus uti, etiam cum communem doctrinam exponit.

Resp. igitur ad questionem negative¹. Est de fide.

Prob. 1° Scriptura sacra. *Joann.* iv, 24: *Spiritus est Deus.* II *ad Cor.*, iii, 17: *Dominus autem spiritus est.* I *ad Tim.*, i, 17, Deus dicitur *invisibilis*; *Baruch*, iii, 25, *immensus*. Quæ omnia nullatenus convenire possunt corpori, sed soli spiritui.

Omitti possunt testimonia Patrum, quorum doctrina est aperte consona huic dogmati catholico.

Prob. 2° ratione triplici². 1° Deus est primum movens immobile, ut patet ex supradictis. Atqui omne corpus moveri potest, vel motu locali, transeundo ab uno loco ad alium, vel motu alterationis, recipiendo de novo aliquid accidens. Ergo. — 2° Deus est primum ens, ut ex ante dictis constat. Atqui corpus non potest esse primum ens. Ergo. — *Prob. min.* Primum ens est actus; licet enim

1. Hic q. 3, a. 1, o. — 2. Ibid.

in uno et eodem quod exit de potentia in actum, potentia sit prius tempore quam actus, actus tamen simpliciter est prior potentia, quia quod est in potentia non reducitur ad actum nisi per ens actu. Atqui omne corpus est in potentia, quia continuum, in quantum hujusmodi, est divisibile in partes in infinitum. Ergo. — 3° Deus est id quod est nobilissimum in entibus. Atqui impossibile est aliquid corpus esse nobilissimum in entibus. Ergo. — *Prob. min.* Corpus est aut vivum aut non vivum. Si non est vivum, manifestum est quod vivum sit eo nobilius, saltem substantialiter; si vivum est, non vivit in quantum corpus, alias omne corpus viveret, sed vivit per aliquid aliud, sicut corpus nostrum vivit per animam. Atqui illud per quod vivit corpus est nobilius quam corpus. Ergo.

Dices: In Scripturis tribuuntur Deo ea quæ non nisi corpori conveniunt, ut trina extensio, *Job*, xi, 8 et 9; brachium, *Ibid.*, xl, 4; oculi, *Ps.* xxxiii, 16; situs, *Is.*, iii, 13, vi, 1; affectiones animi conjuncti corpori, *Genes.* vi, 7, *Ps.* vi, 4. Ergo.

Resp. hæc et similia intelligenda esse in sensu non proprio et litterali, sed improprio et metaphorico¹; solet enim Scriptura tradere nobis spiritualia et divina sub similitudine corporalium, ut sese modo nostro cogitandi et loquendi aptet.

Petes 2° an in Deo sit compositio materiæ et formæ.

Nota: Licet, secundum rei veritatem, omne et solum corpus sit compositum ex materia et forma, quia tamen id ab omnibus non conceditur, ideo quærit hic S. Doctor an Deus, quamvis non sit corpus, sit nihilominus compositus ex materia et forma.

Resp. negative².

Prob. triplici ratione³. 1° Quia Deus est actus purus. Atqui in actu puro nulla est materia, quæ essentialiter involvit potentialitatem. Ergo. — 2° Deus est bonus et

1. Ibid., ad 1, 3 et 4, et a. 2, ad 2. — 2. Hic q. 3, a. 2, o. — Ibid.

perfectus per suam essentiam, non per participationem. Atqui quod componitur ex materia et forma, est bonum per formam, adeoque per participationem. Ergo. — 3° Deus est primum agens simpliciter. Atqui quod est primum agens simpliciter debet esse primo et per se forma. Ergo Deus est primo et per se forma, non compositus ex materia et forma. — Prob. min. Unumquodque agit per suam formam. Ergo quod est primum agens, debet esse primo et per se forma.

Petes 3° an in Deo sit idem essentia et esse: id est, an Deus sit ita simplex, ut careat compositione substantiali ex essentia et existentia; sumit enim hic S. Thomas esse pro existentia.

Resp. affirmative¹.

Prob. triplici ratione². 1° Si existentia non esset de essentia Dei, causaretur vel ab ipsa ejus essentia, tanquam proprietas, vel ab aliquo principio extrinseco. Atqui, non primum, quia quod non est, non potest sibi dare existentiam: in hoc casu autem supponitur Deum non existere. Non etiam secundum, alias Deus non esset prima causa efficiens. Ergo existentia Dei est de ejus essentia. — 2° Quia alias essentia esset in potentia ad existentiam, tanquam ad suum actum. Atqui hoc repugnat actui purissimo, qualis est Deus. Ergo. — 3° Illud quod habet esse, et non est esse, est ens per participationem; sicut quod habet ignem, et non est ignis, est ignitum per participationem. Atqui Deus non est ens per participationem, sed a se et per essentiam. Ergo.

Petes 4° an Deus sit in aliquo genere seu prædicamento.

Resp. negative³.

Prob. Quod ponitur in aliquo genere vel prædicamento, ponitur directe seu proprie ut species, vel reductive ut principia et privationes; sic, v. g., punctum reducitur ad prædicamentum quantitatis. Atqui neutro modo Deus potest poni in prædicamento: non directe ut species, quia omnis species constat genere et differentia, in Deo

1. Hic a. 4, o. — 2. Ibid. — 3. Hic q. 3, a. 5, o.

autem non potest concipi genus et differentia, cum genus importat potentialitatem; non etiam reductive, quia id quo ponitur reductive in aliquo prædicamento, non se extendit ultra istud prædicamentum, sic punctum non est principium nisi quantitatis continuæ. Atqui Deus est principium totius esse, pervadens omnia genera. Ergo. — De hac questione fusius in Logica.

Petes 5° an in Deo sint aliqua accidentia, sive an sit in eo compositio accidentalis.

Resp. negative⁴; quia subjectum comparatur ad accidens sicut potentia ad actum; subjectum enim per accidens est aliquo modo in actu. Atqui esse in potentia, omnino removetur a Deo, utpote actu purissimo. Ergo.

Petes 6° an Deus sit ita simplex, ut nullam omnino admittat in se compositionem.

Resp. affirmative².

Est de fide decisa in concilio Lateran. IV, cap. *Firmiter*, ubi dicitur: « Una est Dei essentia, substantia, seu natura simplex omnino. »

Prob. ratione quintuplici. 1° Ab enumeratione compositionum quas huc usque a Deo rejecimus: etenim in Deo non est compositio, neque quantitativarum partium, quia corpus non est; neque compositio materiæ et formæ; neque compositio ex natura et supposito; neque ex essentia et existentia; neque compositio generis et differentia; neque subjecti et accidentis. Ergo nullo modo est compositus, sed omnino simplex. — 2° Omne compositum est posterius suis componentibus et dependens ab ipsis. Atqui Deus est primum ens simpliciter, a nullo dependens. Ergo. — 3° Omne compositum causatur ab aliquo partes diversas uniente. Atqui Deus a nullo causatur, cum sit prima causa efficiens. Ergo. — 4° In omni composito reperitur potentia et actus; vel enim una pars est in potentia ad aliam, vel omnes partes ad totum. Atqui Deus est actus purissimus expers omnis potentialitatis. Ergo. —

1. Ibid. a. 6, o. — Ibid., a. 7, o.

5° In omni composito est aliquid, scilicet pars, quod non est ipsum. Atqui omne quod est in Deo, Deus est. Ergo.

Dices : Mysterium SS. Trinitatis non videtur cohærere cum summa simplicitate. Ergo. — Prob. ant. Summa et indivisa simplicitas non compatitur pluralitatem. Atqui in Deo est trinitas personarum. Ergo.

Resp. Nego ant. Ad probationem, *dist.* maj. Summa et indivisa simplicitas non compatitur pluralitatem in eo in quo est simplicitas, *conc.*; in alio in quo non est simplicitas, *nego*. In Deo autem est simplicitas in natura, pluralitas vero in personis.

Petes 7° an Deus in compositionem aliorum veniat tanquam pars vel formalis vel materialis, seu alio quovis modo.

Resp. negative 1.

Est 1° contra Marcum Varronem, qui, teste S. August., lib. VII *de Civit.*, c. 6, posuit quod Deus esset anima mundi; 2° contra Almarianos², qui posuerunt Deum esse principium formale omnium rerum; 3° contra Davidem de Dinando, qui stultissime posuit Deum esse materiam primam; 4° contra Spinosam, qui, errore simili, docuit unicam esse mundi substantiam, eamque esse Deum, hoc innixus fundamento, quod in rerum natura non possint esse duæ vel plures substantiæ unius naturæ vel attributi: in quo consistit doctrina *Pantheismi*.

*Probat*ur duplici ratione. 1° Deus est prima causa efficiens omnium. Atqui causa efficiens non coincidit secundum numerum cum forma rei factæ, sed tantum secundum speciem; sic homo generat hominem alium, non seipsum: cum materia autem rei factæ neque secundum speciem coincidit, nam materia est in potentia, efficiens vero in actu. Ergo Deus non est forma aut materia rerum a se factarum. — 2° Cum Deus sit prima causa efficiens, ejus

1. Hic q. 3, a. 8, o; in I *Sent.*, dist. 8, q. 3, a. 2; I *Contra gent.*, c. 26 et 27. — 2. Sectatores Almarici Carnotensis, gallice Amaury de Chartres.

est primo et per se agere. Atqui id quod venit in compositionem alicujus, non est primo et per se agens, sed magis compositum; non enim manus agit, sed homo per manum, et ignis calefacit per calorem. Ergo.

Confirm. Quod componit tanquam pars, est minus perfectum quam totum quod ex illa et altera parte exurgit. Atqui repugnat Deum esse minus perfectum quam ulla res. Ergo.

Dices : In mysterio incarnationis, Verbum divinum componit Christum cum natura humana. Ergo Deus potest venire in compositionem alterius.

Resp. Dist. ant. Verbum divinum componit Christum cum natura humana per modum partis materialis aut formalis inherētis, *nego* ant.; per modum termini completis, actuantis et perficientis naturam humanam, *conc.* ant. Primam compositionem, utpote imperfectione permixtam, rejicit hic S. Doctor, non secundam, quæ maximam importat perfectionem et quam admittit in tertia Parte. Imo potest dici quod duæ naturæ in Christo nullo modo habeant rationem partis et compartis. De ratione enim compartis est quod cum alia parte constituat totum quod sit perfectius qualibet parte seorsim; quod hic non accidit. — De hoc fusius in tractatu de Incarnatione.]

ARTICULUS II

De perfectione Dei.

D. Thomas, q. 4.

[*Petes* 1° an Deus sit perfectus.

Notandum, perfectum¹, secundum id a quo nomen imponitur, idem esse ac totaliter factum, seu reductum totaliter a potentia ad actum; secundum vero id ad quod significandum nomen est translatum, perfectum est cui

1. Hic a. 1, o et ad 1.

nihil deest secundum modum suæ perfectionis. De perfecto hoc posteriori sensu accepto hic agitur. Unde

Resp. affirmative.

Prob. 1. Deus est primum principium omnium rerum, non materiale, sed efficiens. Atqui hoc oportet esse perfectissimum. Ergo. — *Prob. min.* Sicut materia, in quantum hujusmodi, est in potentia, ita agens, in quantum hujusmodi, est in actu. Ergo quod est omnium rerum principium, non materiale, sed efficiens, nullo modo est in potentia, sed in actu. Atqui quod nullo modo est in potentia, sed in actu, est summe perfectum; quia, sicut potentia importat imperfectionem, ita actus importat perfectionem. Ergo. — Id adhuc magis constabit ex sequenti resolutione et ex dicendis de infinitate Dei.

Petes 2° an omnium rerum perfectiones sint in Deo.

Resp. affirmative 2.

Prob. 1° ex Scriptura. Ps. xciii, 9, dicitur: *Qui plantavit aurem, non audiet, aut qui finxit oculum, non considerat? Eccli., xxiv, 25: In me gratia omnis viæ et veritatis, in me omnis spes vitæ et veritatis. Ad Rom., xi, 36: Ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia.* Et alibi.

Prob. 2° ratione³. Quidquid perfectionis est in effectu, debet esse in causa effectiva ejus, vel secundum eandem rationem, si sit causa univoca, ut homo hominem generat; vel eminentiori modo, si sit causa æquivoca et superioris ordinis, sic calor formalis productus a sole est eminenter virtualiter in sole, nemo enim dat quod non habet vel formaliter vel eminenter. Atqui Deus est causa prima effectiva omnium rerum. Ergo.

Prob. 3°. Deus habet omnem essendi plenitudinem. Ergo habet omnium rerum perfectiones. — Patet consequentia, quia omnis perfectio est perfectio essendi, seu omnis perfectio attenditur penes aliquod esse: sic justitia dat esse justum, bonitas esse bonum; sicque qui habet essendi plenitudinem, habet omnium perfectiones. —

1. Hic a. 1 et ad 1. — 2. Hic q. 4, a. 2, o. — 3. Ibid.

Prob. ant. Deus est ipsum esse per se subsistens essentialiter et a se, habet omnem essendi plenitudinem, cum nihil sit a quo possit limitari. Ergo.

Hinc infertur nullam creaturam posse Deo similem esse secundum totam perfectionem existendi, quia nulla creatura potest per se existere, sed essentialiter est ens participatum. Attamen, quia et ipsa habet existentiam, quamvis participatam, ideo creaturæ sunt similes Deo, non secundum eandem rationem specificam aut genericam, sed secundum aliqualem analogiam, « quo modo, ait Angelicus¹, illa quæ sunt a Deo assimilantur ei in quantum sunt entia, ut primo et universali principio totius esse. »]

ARTICULUS III

De bonitate Dei.

D. Thomas, q. 6.

[*Petes 1°* an bonum esse Deo conveniat.

Bonitas Dei ex ejus perfectione exsurgit.

« Bonum et ens, ait Angelicus², sunt idem secundum rem, sed differunt secundum rationem tantum: quod sic patet. Ratio enim boni in hoc consistit, quod sit aliquid appetibile. Unde Philosophus in I *Ethic.* dicit: « Bonum est quod omnia appetunt. » Manifestum est autem quod unumquodque est appetibile secundum quod est perfectum, nam omnia appetunt suam perfectionem. In tantum autem unumquodque est perfectum, in quantum est actu. Unde manifestum est quod in tantum est aliquid bonum, in quantum est ens; esse enim est actualitas omnis rei. Unde manifestum est quod bonum et ens sunt idem secundum rem. Sed bonum dicit rationem appetibilis, quam non dicit ens. » Et iterum³: « Unumquodque dicitur bonum, in quantum est perfectum; sic enim est appe-

1. Hic q. 4, a. 3, o. — 2. Hic q. 5, a. 1, o. — 3. Ibid., a. 5, o.

tibile, ut supra dictum est. Perfectum autem dicitur cui nihil deest secundum modum suæ perfectionis. » Appetibilitas est denominatio extrinseca, ab appetitu sic dicta. Atqui objectum proprium appetitus est bonum, quod constituitur perfectione. Ergo ante denominationem debet præsupponi ratio seu radix boni, quæ non potest esse aliud quam perfectio rei in suo esse.

Resp. Esse bonum præcipue Deo convenit¹.

Prob. 1° ex Scriptura. *Ps.* cv, 1, cvi, 1, cxvii, 1, dicitur. *Confitemini Domino, quoniam bonus*, et alibi.

Prob. 2° ratione. 1° Illud est bonum, quod est perfectum appetibile. Atqui Deus est perfectus maxime appetibilis. Ergo. — *Prob.* min. Deus est causa omnium perfectionum quæ sunt in creaturis. Atqui omnia appetunt suam perfectionem. Ergo. — 2° Creaturæ, eo ipso quod sunt entia, sunt bona, hoc est habent rationem appetibilitatis, et consequenter, rationem perfectionis. Atqui in creaturis non est perfectio, seu appetibilitas, seu bonitas per se, sed per participationem, ex causalitate divina. Ergo, si creaturis convenit ratio bonitatis, multo magis bonum esse Deo convenit.

Petes 2° an Deus sit summum bonum.

Resp. cum S. Thoma: « Deus est summum bonum simpliciter, et non solum in aliquo genere vel ordine rerum. »

Prob. 1°. Sic bonum Deo tribuitur, ut dictum est quæst. præc., in quantum omnes perfectiones desideratæ rerum creaturarum ab eo sunt, sicut a prima causa. Atqui Deus bonitatem rebus omnibus communicat, quin tamen ipse ab alio propriam bonitatem participet, sed est ipsa bonitas per se subsistens. Bonitas autem per se subsistens est maxima bonitas, hoc est bonitas per essentiam, eo modo quo esse per se subsistens est perfectissimum. Ergo Deus est maxima bonitas seu summum bonum. — 2° Omnes omnium rerum perfectiones et bonitates profluunt a Deo

1. Hic q. 6, a. 1, o.

tanquam a causa æquivoca¹. Atqui effectus est excellentius in causa æquivoca quam in se ipso; causæ enim æquivocæ producant effectus sibi inferiores. Ergo bonum est in Deo excellentissimo modo, et propter hoc dicitur summum bonum.

Petes 3° an esse bonum per essentiam sit proprium Dei.

Resp. affirmative et probo². Unumquodque est bonum secundum quod est perfectum, in tantum autem est perfectum, in quantum est actu. Atqui esse actu nulli creaturæ convenit essentialiter, sed soli Deo. Ergo.]

ARTICULUS IV

De infinitate Dei.

D. Thomas, q. 7.

[*Petes* an Deus sit infinitus secundum essentiam et rationem entis.

Nota 1°. Infinitum dicitur quod caret fine seu termino. Unde, si careat terminis essentialibus, erit infinitum in essentia; si careat terminis in certo genere attributi, puta quantitatis aut qualitatis, erit infinitum in isto genere. Hic agit D. Thomas de infinitate Dei quantum ad essentiam seu rationem entis.

Nota 2°. Termini limitativi essentiæ sunt vel extrinseci vel intrinseci. Terminus limitativus extrinsecus est causa efficiens, quæ, dato quod posset producere effectum infinitum, si sit infinita, potest etiam ipsum producere limitatum. Termini limitativi intrinseci sunt vel metaphysici, scilicet genus et differentia quibus res constituitur in certa et finita specie, vel physici, scilicet forma et materia, sive subjectum receptivum se habens per modum materiæ.

1. Ibid. — 2. Hic q. 5, a. 1, o.

Resp. Deus est infinitus secundum essentiam et rationem entis¹.

Prob. Deus quantum ad essentiam et rationem entis caret omni limitativo. Ergo. — *Prob. ant.* Limitari non potest extrinsece per causam efficientem, quia est a se: neque intrinsece per genus et differentiam, aut materiam et formam, quia, ut probavimus supra, est ens simplicissimum expers omnis compositionis, sive ex genere et differentia, sive ex materia et forma, sive ex essentia et existentia; quia, ut diximus, est essentialiter suum esse, ita ut esse seu existere in Deo cum sit ipsa ejus essentia, non sit in ea receptum, neque ulterioris actus receptivum, cum existentia sit omnium actualitatum ultima. Ergo.

Hinc inferes 1° nihil aliud præter Deum esse infinitum per essentiam², quia vel componitur ex materia et forma, vel ex genere et differentia, quibus limitatur ad certum prædicamentum, id est in aliquo supremo genere concluditur: quod si sit quædam forma transcendens omnia prædicamenta, qualis est existentia, cum nihil aliud præter Deum sit essentialiter suum esse seu existere, talis existentia in creatis est receptibilis in essentia et componitur cum illa, sicque per illam limitatur; sicut pariter essentia, ut receptiva existentiae, limitatur per illam, seu saltem per ordinem ad illam.

Inferes 2° nullum creatum esse infinitum actu secundum quantitatem aliudve accidens, quia infinitum peteret essentiam et subjectum infinitum.]

ARTICULUS V

De immensitate Dei.

D. Thomas, q. 8.

[*Petes* an Deus sit immensus.

Nota 1°. Immensum dicitur quasi sine mensura. Unde,

1. Hic q. 7, a. 1, o; I *Contra gent.*, c. 43. — 2. Hic q. 7, a. 2, o.

si spectetur quantum ad divinum esse, est infinitas; si quoad durationem, est æternitas; si quoad locum, est incircumscribilitas. De immensitate hoc ultimo sensu sumpta hic agitur.

Nota 2°. Immensitas et ubiquitas, licet quandoque pro eodem sumantur, non sunt tamen omnino idem. Immensitas dicitur actum primum, ubiquitas actum secundum. Est ergo immensitas aptitudo seu capacitas existendi in omnibus rebus et locis etiam infinitis, si darentur. Ubiquitas vero est actualis existentia in omnibus rebus et locis quæ sunt. Quapropter immensitas est Dei attributum, quia naturaliter et necessario illi convenit, et ea ab æterno et ante creationem rerum gaudet; ubiquitas autem non est Dei attributum, quia illi convenit hypotheticæ et in tempore: nempe post creationem et rerum existentiam est ubique, hoc est in omnibus rebus creatis, in quibus non erat antea, non quidem defectu sui, sed defectu rerum.

Resp. Deus est immensus.

Deum immensum esse, de fide est. Expresse id definitum fuit in concilio Lateranensi IV, cap. *Firmiter*, ubi concilium profitetur se credere Deum *immensum* esse. Addi debet symbolum Athanasianum, in quo dicitur: *Immensus Pater, immensus Filius, immensus Spiritus sanctus.*

De modo hujus immensitatis Angelicus dicit¹: « Est in omnibus per potentiam, in quantum omnia ejus potestati subduntur; est per præsentiam in omnibus, in quantum omnia nuda sunt et aperta oculis ejus; est in omnibus per essentiam, in quantum adest omnibus ut causa essendi. »

Dico ergo 1°: Deus est ubique per potentiam.

Est contra Manichæos, qui dicebant divinæ potestati subjecta esse spiritualia et incorporea, utpote bono, non autem visibilia et corporalia, quæ ponebant existere a principio summe malo.

1. Hic q. 8, a. 3, o.

Prob. 1° ex Scriptura. Ex Apostolo, I Cor., XII, 6: Deus omnia operatur in omnibus. Et Act., XVII, 27 et 28: Non longe est ab unoquoque nostrum; in ipso enim vivimus, et movemur, et sumus.

Prob. 2° ex Patribus. S. Aug., lib. IV de Genesi ad litt., cap. 12, n. 23: « Cum aliud simus quam ipse Deus, non ob aliud in illo sumus, nisi quia id operatur, et hoc est opus ejus quo continet omnia, et quo ejus sapientia pertendit a fine usque ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter, Sap., VIII, 1; per quam dispositionem in illo vivimus, et movemur, et sumus. » S. Anselmus, in Monol., cap. 22: « Quoniam nihil sine Deo potest esse aut conservari, dicere cogimur Deum ubique et semper esse. » Hugo Victorinus, lib. VII Erud. theolog., cap. 19: « Cum divinæ virtutis effectus nusquam deesse cernimus, cur eandem Dei virtutem omnibus inesse rebus dubitamus? »

Prob. 3° ratione. Deus omnia potentia sua creavit, et omnia ejus potestati subjiuntur, ut ab ipso necessario conservata in esse; secus potentia divina non esset infinita. Ergo Deus est in omnibus per suam potentiam.

Dico 2°: Deus est ubique per presentiam¹.

Est contra Deistas, qui licet admittant omnia subjecta esse divinæ potentiæ, tamen omnia a divina providentia administrari inficiantur, ex quorum persona dicitur Job., XXII, 14: *Nubes latibulum ejus, nec nostra considerat, et circa cardines cæli perambulat.*

Prob. 1° ex Scriptura. Ps. CXXXVIII, 7 et 8: Quo ibo a Spiritu tuo, et quo a facie tua fugiam? Si ascendero in cælum, tu illic es; si descendero in infernum, ades. Apostolus, ad Hebr., IV, 13: Omnia nuda et aperta sunt oculis ejus.

Prob. 2° ex Patribus. S. Aug., serm. 132², cap. 2, n. 2: « Tu solum Deum times... Ipse timendus est in publico, ipse in secreto. Procedis, videris; intras, videris; lucerna ardet, videt te; lucerna extincta est, videt te; in cubiculum intras, videt te; in corde versaris, videt te. Ipsum

1. Hic q. 8, a. 3, o. — 2. Alias 46 de verbis Domini.

time, illum cui cura est ut videat te, et vel timendo, castus esto. Aut, si peccare vis, quære ubi te non videat, et fac quod vis. » Ita multi.

Prob. 3° ratione. Esse ubique seu in omnibus per præsentiam, non est aliud quam hæc omnia cognoscere. Atqui Deus omnia cognoscit perfectissima cognitione; est enim infinitus in omni genere perfectionum, quas inter est cognitio. Ergo Deus est in omnibus rebus per præsentiam.

Dico 3°: Deus est ubique per essentiam.

Est contra nonnullos philosophos, « qui licet dicerent omnia ad Dei providentiam pertinere, tamen posuerunt omnia non immediate esse a Deo creata; sed quod immediate creavit primas creaturas, et illæ creaverunt alias¹. » Est etiam contra gentiles, qui Deum corporeum finxerunt. Est insuper contra Socinianos et quosdam Calvinistas, inter quos Vorstium, quibus ex Catholicis adnumerandus est Augustinus Eugubinus, in Psal. CXXXVIII. Hi enim docent Deum esse quidem ubique per potentiam et operationem, at secundum substantiam esse dumtaxat in cælo, eo modo quo sol in orbe suo substantialiter existens, influit in sublunaria.

Prob. 1° ex Scriptura. Job., XI, 8 et 9: Excelsior cælo est, et quid facies? Profundior inferno, et unde cognosces? Longior terra mensura ejus, et latior mari. Jerem., XXIII, 24: Numquid non cælum et terram ego impleo? dicit Dominus. Alii textus infra reperientur ab Aug. citati.

Prob. 2° ex Patribus. Aug., Epist. 187², c. 4, n. 14: « Est Deus per cuncta diffusus; ipse quippe ait per Prophetam: Cælum et terram ego impleo... Substantialiter Deus est ubique diffusus. » S. Bernardus, In Cantica, serm. III, n. 4: « Ubiq̄ue creaturarum totus es, creans et continens; sed infinitatem tuam creatura nulla potest exprimere, quamvis virtutem nulla non possit ex parte innuere. Ubiq̄ue totus es per existentiam, sed non æqualiter in

1. Hic q. 8, a. 3, o. — 2. Alias 57.

singulis per efficientiam. » Idem adhuc præclare, Serm. iv *de diversis* : « Ubi est? Quid dixi, miser? Sed ubi non est? Altior est cælo, inferno profundior, latior terra, mari diffusior. Nusquam est et ubique est, quia nec abest ulli, nec ullo capitur loco. Ipse hic est, sed ego hic non sum. Quam verisimilius videretur ut tu hic non esses, et ego hic essem, Domine! » Hi duo sint pro omnibus. †

Prob. 3° ratione. Virtus seu potentia divina quæ omnibus quæ sunt existentiam largitur et jugiter conservat, non est in Deo accidens, sed est realiter ipsamet essentia seu substantia Dei. Atqui Deus est in omnibus rebus per suam potentiam, ut dictum est. Ergo Deus est in omnibus rebus per suam essentiam seu substantiam. Hoc argumentum sic reddit S. Anselmus, *de Incarnat.*, cap. 4 : « Idem est esse Dei et potestas ejus. Sicut itaque potestas Dei est semper et ubique, ita quidquid est Deus et ubique et semper est. »

Quomodo intelligenda sit immensitas Dei, sapientissime explicat Augustinus, simul difficultates quæ menti occurrere possunt præcavens, Epist. 187¹, *de præsentia Dei* ad Dardanum, cap. 4, n. 11 et 14 : « In eo ipso quod dicitur Deus ubique diffusus, carnali resistendum est cogitationi, et mens a corporis sensibus avocanda, ne quasi spatiosa magnitudine opinemur Deum per cuncta diffundi, sicut humus, aut humor, aut aer, aut lux ista diffunditur (omnis enim hujuscemodi magnitudo minor est in sui parte quam in toto); sed ita potius sicuti est magna sapientia, etiam in homine cujus corpus est parvum. Et si duo sunt sapientes, quorum sit alter corpore grandior, neuter sapientior, non est illa in majore major, minor in minore, aut minor in uno quam in duobus; sed tanta in hoc quanta in illo, et tanta in unoquoque quanta in utroque : neque enim si æqualiter sunt omnino sapientes, plus sapiunt ambo quam singuli, quemadmodum si æqualiter sint immortales, non plus vivunt ambo quam singuli...

1. Alias 57.

Est ergo Deus per cuncta diffusus. Ipse quippe ait per Prophetam, *Jerem.*, xxiii, 24 : *Cælum et terram ego impleo*; et quod paulo ante posui de sapientia ejus, *Sap.*, viii, 1 : *Attingit a fine usque ad finem fortiter, et omnia disponit suaviter*; itemque scriptum est, *ibid.*, i, 7 : *Spiritus Domini replevit orbem terrarum*; eique dicitur in quodam psalmo, *Ps.* cxxxviii, 7. *Quo abibo a spiritu tuo, et a facie tua quo fugiam? Si ascendero in cælum, tu ibi es; si descendero ad infernum, ades.* Sed sic est Deus per cuncta diffusus, ut non sit qualitas mundi, sed substantia creatrix mundi, sine labore regens et sine onere continens mundum. (Non tamen per spatia locorum, quasi mole diffusa, ita ut in dimidio mundi corpore sit dimidius, et in alio dimidio dimidius,) atque ita per totum totus; sed in solo cælo totus, et in sola terra totus, et in cælo et in terra totus, et nullo contentus loco, sed in seipso ubique totus. »]

ARTICULUS VI

De immutabilitate Dei.

D. Thomas, q. 9

[*Petes* 1° an Deus sit omnino immutabilis.

Resp. affirmative¹.

Est contra Stoicos, qui, teste Origene, lib. III *contra Celsum*, censuerunt Deum esse corpus mutabile, et contra Socinianos, qui docuerunt Deum esse mutabilem, non quidem in substantia sua, sed in suis decretis.

Prob. 1°. Est de fide. Concil. Nicænum I : « Eos qui dicunt vel creatum vel mutabilem Dei Filium, anathematizat catholica et apostolica Ecclesia. » In concil. Lateran. IV definitum est quod Deus sit *immutabilis*.

Prob. 2° ex Scriptura. *Num.*, xxiii, 19 : *Non est Deus quasi homo, ut mentiatur; nec ut filius hominis, ut mute-*

1. Hic q. 9, a. 1, o; in III *Sent.*, dist. 37, q. 9, a. 1, o.